

 Naturvernforbundet

#3 - 2016 • 40. årgang
Magasin for medlemmer i
Naturvernforbundet Hordaland

kr 50,-

NaturVest

Ny kunnskap om
Øystesevassdraget s. 4 - 6

Klimakamp som
kulturkamp s. 10 - 14

NaturVest er medlemsbladet til Naturvernforbundet på Vestlandet. Naturvernforbundet Hordaland er ansvarlig utgiver for fire nummer i året, to av disse går også ut til Møre og Romsdal.

Naturvernforbundet fremmer kunnskap og løsninger som ivaretar naturen og skaper et energieffektivt samfunn i økologisk balanse. Vi er over 22 000 medlemmer i 100 lokallag med fylkeslag i alle fylker og hovedkontor i Oslo. Vi er en del av den verdensomspennende miljøvernorganisasjonen Friends of the Earth.

Daglig leder

Nils Tore Skogland

Redaktør

Øyvind Strømmen

Bidragstere

Synnøve Kvamme

Øyvind Strømmen

Borgar Emanuelsen Bohlin

Nicolas Rodriguez

Hege Torghatten

Rasmus Nordsted

Annonseansvarlig

Sverre A. Stakkestad

Tlf. : 55 10 10 97

Layout

Mona Maria Løberg

mm@naturvernforbundet.no

Trykk

A2G Grafisk AS

Opplag

2195

Framsida

Nicolas Rodriguez

NaturVest

v/Naturvernforbundet Hordaland
Bryggen 23, Jakobsfjorden 4. etasje
5003 Bergen

Tlf. 55 30 06 60

naturvest@naturvernforbundet.no

www.naturvernforbundet.no/

hordaland

Naturvest er trykket på miljømerket og resirkulert papir hos A2G Grafisk produksjon.

Papir: 100g Cyclus Offset
100% resirkulert

Se også www.svanemerket.no

Difor må Øystesevassdraget vernast

TEKST

SYNNØVE KVAMME LEIAR I
NATURVERNFORBUNDET HORDALAND

Den første helga i september inviterte naturvernarar, friluftsfolk, jegarar og fiskarar til vassdragstreff i Øystese – eit høgdepunkt i kampen for å verna Øystesevassdraget. Her stod appellar, debattar og naturopplevingar på programmet. Dessutan vart ny kunnskap om artsmangfaldet i elva presentert. Grunnane for å verna Øystesevassdraget mot utbygging er nesten like mangfaldige som vassdraget i seg sjølv. Vassdraget er eit av dei siste, større vassdraga i Hardanger som framleis får renna fritt frå høg fjell til fjord – som det har gjort i mange tusen år. I løpet av hundre år med kraftutbygging har me bandlagt uendeleg mange vassdrag; faktisk er heile to av tre norske elvar lagt i røyr, og sju av dei ti høgaste fossane er bygde ut. Hordaland er det fylket som produserer mest kraft, og utanom dei verna vassdraga er ni av ti utbygd, planlagt eller vurdert utbygd. I debatten om flaumsikring ser heller ikkje dei varig verna vassdraga ut til å vera trygge.

Då Noreg byrja med vasskraftutbygging var det for å produsera straum til straumause bygder og byar. I dag er situasjonen ein annan. Det er ikkje lenger behovet for straum som motiverer utbyggarane – det er pengar. Det er såkalla «verdskaping» – men er det eigentleg det?

Artar dør ut tusen gonger raskare enn det som er naturleg som følgje av oss menneske. Det er naturen som forsyner oss med alt det materielle me

omgjev oss med. Intakte økosystem reinsar luft, vatn og jord, produserer mat, lagrar karbon og gjev oss naturleg vern mot flaumar og stormar. Mange studiar har vist at naturen også har psykologiske effektar på oss: me får energi og inspirasjon av å vera i fri natur. Ein mangfaldig natur er dessutan ein robust natur, noko som står heilt sentralt i møte med klimaendringane. På papiret vert dette anerkjent av norske myndigheiter, og Noreg har forplikta seg til å stoppa tap av biologisk mangfald innan 2020. Det er raudlista som fortel oss kva artar som står i fare for å dø ut, derfor er desse spesielt viktige å ta vare på. Sett kvar for seg kan kanskje ein moseart her og ein lavart der verka ubetydeleg, men det er summen av alle artane som utgjer artsmangfaldet, og jo fleire som vert utrydda, jo fattigare og meir sårbar vert naturen.

At konsultentselskapet som Øystese Kraft leigde inn for å kartlegga artsmangfaldet i Øysteseelva berre fann tre raudlisteartar, medan konsultentselskapet Naturvernforbundet leigde inn saman med FNF Hordaland, Turlaget og Jeger- og fiskarforbundet fann 14, er eit kapittel for seg. Endring og øydelegging av areal er eit av dei desidert største trugsmåla mot artsmangfaldet. Likevel bygger me ned naturen i eit forrykande tempo – også i Noreg. Øystesevassdraget går gjennom eit av dei få, relativt store områda av urørt natur som me har att i Noreg. Er målet å halda fram med å bygga ned

INNHold

- 3 Kortnytt
- 4 Ny kunnskap om Øystesevassdraget
- 8 Øystesetreffet
- 10 Klimakampen som kulturkamp
- 16 Miljøagentene
- 20 Kalender

Møtet *Naturlig onsdag: Sunne, spiselige klimatiltak?* ble sendt direkte på YouTube-kanalen vår. Det ligger det mye innsats bak! Takk til Øyvind Aandalen og Svein-Martin Stenseth som har gjort det mulig å sende møte direkte på internett og snakke med Eric Toensmeier fra Boston over Skype. Møtet ble også vist for nyoppstartede *Naturlig onsdag* i Drammen. Følg kanalen vår her: youtube.com/naturvernforbundethordaland Foto: Borgar Emanuelsen Bohlin

norsk natur, elvar og fossar til det ikkje lenger er mogleg å tyna det for fleire kroner og øre? Korleis rettferdiggjør me det ovanfor dei som kjem etter oss, og for alle dei som kjem til Noreg for å oppleve storslått, urørt natur?

Utbygging av Øystesevassdraget er ikkje verdiskaping. Det er verditapping. Kraftutbygging som krev at me øydelegg naturen bit for bit er ikkje fornybar, og er ikkje vegen å gå for eit grønt samfunn som kan bestå i framtida. Norske styresmakter har forplikta seg til å stoppa tap av naturmangfald, og gjennom grunnlova er me lovpålagte å forvalta naturen i eit generasjonsperspektiv. No er det på tide at politikarane følgjer opp.

På vei oppover i Øystesevassdraget.
Foto: Synnøve Kvamme.

KORTNYTT

Kritisk til Sp-utkast

I slutten av august ble Senterpartiets programkomité sitt forslag til nytt partiprogram lagt frem. Programkomiteen går inn for mindre skogvern, mindre naturvern og for å tillate utbygging av småkraft i vernede vassdrag. I tillegg foreslår de uttak av havørn og kongeørn i

områder med tette bestander hvor det er dokumentert tap og skader på bufe og fugl.

- Den verdifulle og truede naturen vil få dårligere kår dersom dette programforslaget blir gjennomført, sa Naturvernforbundets Silje Lundberg.

- Å tillate vannkraftutbygginger

i vassdrag som er verna mot nettopp utbygginger er helt bak mål.

- Dersom det sunne bondevettet skal styre Senterpartiets program, må naturvernet styrkes.

Ny kunnskap om Øystesevassdraget

Fagbiologar fann nesten fem gongar fleire raudlisteartar enn kraftutbyggarane sine konsulentar. Det syner ein uavhengig fagrapport frå Biofokus.

TEKST

ØYVIND STRØMMEN

NVE-KARTLEGGINGA

Last ned: publikasjoner.nve.no/rapport/2015/rapport2015_102.pdf

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) innstilte i desember 2014 på å gje løyve til to kraftprosjekt i Øystesevassdraget. Saka vert no handsama av Olje- og energidepartementet (OED). Forum for Natur og Friluftsliv i Hordaland – som består av ei rekkje organisasjonar, blant dei Naturvernforbundet, Bergen og Hordaland turlag og Norges Jeger- og Fiskerlag Hordaland – har finansiert ei ny naturmiljøundersøking, utført av stiftinga Biofokus. Bakgrunnen var mistanke om at store naturverdiar i vassdraget var oversett. Det synta seg å vera riktig.

Rapporten dokumenterer at svært viktige naturverdiar ikkje vart kartlagt eller vurdert i samband med søknad om kraftutbygging i vassdraget. Torbjørn Høitomt og Jon Klepsland frå Biofokus har identifisert fjorten raudlisteartar, samanlikna med dei tre

som vart funne av utbyggarane sine konsulentar, Multiconsult. I tillegg er det identifisert to svært viktige naturtypar med høg verdi. Ifølgje rapporten peiker Øysteseelva seg ut som ein av dei aller viktigaste lokalitetane for sjeldne og truga moseartar i regionen. Fleire raudlista mose- og lavartar er svært fuktkrevjande, og sårbare for endringar i vassføringa.

Blant moseslaga som vart funne er den svært sjeldne tannkjølmosen, som berre er registrert fire stader i Noreg. Bestanden i Øystesevassdraget er den største som er påvist. Det vart også funne ein lavart som ikkje tidlegare er registrert i Noreg, *Arthonia excipienda*, men her er funnet noko usikkert, sidan denne arten nyleg vart skilt ut frå ein annan nærstående art.

– Må få konsekvensar

Helene Ødven i turlaget, Nils Tore Skogland i Naturvernforbundet og Alv Arne Lyse i Norges Jeger- og Fiskerforbund er klare på at dei nye funna må få konsekvensar.

Klaus Rasmussen i Naturvernforbundet Kvam fikk med seg hele elvetreffet med både fungerende leder, Silje Lundberg og tidligere leder, Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet oppover Øystesevassdraget 4. september 2016.

Foto: Synnøve Kvamme.

- Me forventar at departementet og regjeringa følgjer opp retninga i naturmangfaldmeldinga, som føreset styrka innsats for truga natur, seier dei.
- Systemet som skal sikra

BIOFOKUS-RAPPORTEN

Last ned: bit.ly/2cli4tw

at forvaltninga her eit reelt kunnskapsgrunnlag har igjen kome til kort. NVE har utarbeidd ei innstilling på sviktande grunnlag, og departementet må no i fyrste omgang sikra at konsesjonssøknaden vert avslått og deretter også syta for ein gjennomgang av konsesjonssystem, slik at me ikkje heldt fram med å risikera tap av store naturverdiar fordi me rett og slett ikkje veit at dei eksisterer.

Dei tre peiker på at reduksjon og endring av fossenga grunna redusert vassføring i Ørredalsfossen ikkje lenger kan sjåast på berre som ei stor ulempe, slik NVE påpeikte i si innstilling før jul. I staden må det betraktast som eit reint sjansespel med regionale og nasjonale verdiar. Biofokus sin rapport slår også fast at kraftprosjektet vil ha store negative konsekvensar for både naturtypar og raudlisteartar. Rapporten peiker også på potensiale for fleire raudlisteartar.

Overraska over omfanget

– Vassdraget ligg i eit område med kalkrik berggrunn, ein viktig føresetnad

for artstrieke og unike naturmiljø i regionen, seier Nils Tore Skogland.

– Når me såg at delar av området som i teorien skulle ha dei beste føresetnadene for sjeldne artar og naturtypar ikkje vart undersøkt i samband med konsesjonssøknaden, styrka dette våre mistanke om at utbyggaren sin rapport ikkje presenterte ein reelle oversikt over naturmiljøet i dei nedre delane av Øystesevassdraget. No når tilleggsrapporten ligg føre er me likevel overraska over omfanget av det som vart oversett.

Manglande kartlegging ikkje noko nytt

Manglande kartlegging i vasskraftssaker har vorte sett på agendaen fleire gonger i det siste. I fjor fekk NVE gjennomført ei ny kartlegging av biologisk mangfald i 20 småkraftsaker. Undersøkingane avdekte svakheiter ved dei opprinnelege karteleggingane.

– God kunnskap om naturmangfaldet er viktig for å sikra forsvarleg konsesjonshandsaming, og kartlegging av biologisk mangfald inngår som ein viktig del av

Øystesevassdraget over Fitjadalsvatnet. Foto: Nicolas Rodriguez.

sakshandsaminga, sa Rune Flatby, avdelingsdirektør i NVE den gongen. Han meinte rapporten understreka kor viktig det er at NVE har eigen kompetanse på biologisk mangfald, og moglegheit for å henta inn tilleggsinformasjon.

Kartlegginga frå 2015 – utført av Miljøfaglig Utredning AS og Biofokus – synte at naturmiljøet hadde høgare verdi enn det som kom fram i rapportane lagt ved søknadene. Det gjaldt både talet på og variasjonen i artar og naturtypar. Blant vassdraga kartlegginga såg nærare på var fleire i Hordaland: to i Fusa kommune, fem i Kvam herad og tre i Samnanger kommune.

Rapporten dokumenterer at svært viktige naturverdiar ikkje vart kartlagt eller vurdert i samband med søknad om kraftutbygging i vassdraget.

SIGNER OPPROPET
for å bevare Øystesevassdraget.

Signer her: bit.ly/Øystese

Vi fortsetter å Renaultvere Norge med utslippsfrie Renault ZOE

**BLI MED Å
RENAULTVERE
NORGE DU OGSÅ!**

Bytt ut din gamle bil. Nå har vi utvalgte ZOE modeller klare for levering med opptil

kr 25 000,-
i Renaultvereavslag*

Pris fra
209 900,-
Pris eks. Renaultvereavslag.

I tillegg får du hjemmelader/wallbox (inkl. i prisen) og
1 års lading på Fortum og Circle K ladepunkter.

Renault ZOE: Ladetid m/ 3,6 kW wallbox er ca. 5 t. og 40 minutter og kun 100 minutter m/ 11 kW wallbox (0–80 %). ZOE Life m/3,6 kW wallbox, nå fra kr 209 900. ZOE Intens Easy Charge m/ 3,6 kW wallbox, nå fra kr 237 900. ZOE Intens Supercharge m/ 11 kW wallbox, nå fra kr 257 900. Renault ZOE har 240 km rekkevidde (NEDC, New European Driving Cycle). ***Renaultvereavslag:** Skrot den gamle bilen din og få opptil kr 25 000,- ved kjøp av utvalgte Renault ZOE. Tilbudet kan ikke kombineres med andre rabatter eller tilbud og gjelder så lenge lageret rekker. Pris er inkl. frakt og levering Oslo. Forbehold om trykktfeil. Les mer om Renault ZOE på www.renault.no.

renault.no

Motor Forum
- din partner i bil

Motor Forum OSLO
Østre Akervei 62
0581 Oslo
Tlf.: 23 05 36 00
www.motorforum.no

Motor Forum LILLESTRØM
Jogstadveien 19
2007 Kjeller
Tlf.: 66 92 67 00
www.motorforum.no

Motor Forum EIDSVOLL
Skinnstudumpa 4
2072 Dal
Tlf.: 63 92 29 00
www.motorforum.no

Motor Forum ASKER & BÆRUM
Alf Kristoffersens vei 7
1396 Billingstad
Tlf.: 66 77 59 20
www.motorforum.no

ÅPNINGSTIDER
Man.–fre.: kl. 09.00–17.00
Tors.: kl. 09.00–19.00
Lør.: kl. 10.00–14.00

Øystesetreffet

Det var stor enighet om å ta vare på Øystesevassdraget på elvetreffet i Hardanger 2.-4. september 2016.

Det nasjonale seminaret i Øystese, ble det best besøkte elvetreffet i Norge på mange år. Møterommet på *Makalaus* i Øystese var så fullt at det ikke var plass til flere stoler.

De ulike delene av saken kom

tydelig fram på treffet: naturverdiene i vassdraget, utbyggingen som planlegges og hvordan forvaltning og politikere vurderer saken.

Flere av politikerne som deltok viste tydelig bekymring etter flere

urovekkende rapporter om manglende artskartlegging. Mange uttrykte at tilliten til konsesjonssystemet var betydelig svekket og måten slike saker ble behandlet på, nå må endres.

Torbjørn Høitomt i Stiftelsen Biofokus fortalte om økologien i naturtyper som fossesprøytsoner og skogbekkekløfter, samt kartleggingen de hadde gjort i Øystesevassdraget. Selv mindre variasjon i vannføring kan påvirke det allerede begrensede leveområde rødlistearter som skoddemose og hårkurlemose har. Foto s. 8: Nicolas Rodriguez.

ARRANGØRENE

- Bergen og Hordaland Turlag
- Forum for Natur og Friluftsliv i Hordaland
- Kvam turlag
- Naturvernforbundet Hordaland
- Naturvernforbundet i Kvam
- Norges Jeger- og Fiskerforbund i Hordaland
- Vassdragvernrådet i Naturvernforbundet.

Etter en dag med foredrag og debatt, fikk seminardeltakerne oppleve Øystesevassdraget i et vakkert solskinn. Foto s. 9: Synnøve Kvamme.

Klimakampen som kulturkamp

Å angripe kulturelt fundert klimaskepsis med flere tabeller og grafer er en dårlig oppskrift. Dette er en kulturkamp. Den handler om følelser.

TEKST

ØYVIND STRØMMEN

Det finnes en bred vitenskaplig konsensus om global oppvarming. De aller fleste klimaforskerne er enige om at den globale oppvarmingen er menneskeskapt, og forårsaket av våre utslipp av klimagasser.

Andrew Hoffmans bok om hvordan kultur påvirker klimakampen.

Vitenskapsselskaper verden over har understreket det samme. Advarslene fra FNs klimapanel er tindrende klare.

Men likevel finnes det dem som ikke tror på klimaendringene i det hele, og dem som tror at klimaendringene er reelle nok, men ikke et resultat av menneskelig aktivitet. En undersøkelse fra 2014 viste at hver femte nordmann ikke tror at klimaendringene er menneskeskapt. Blant Fremskrittspartiets velgere var det sågar et flertall som ikke gjorde det: 40,9 prosent av Frp-velgerne svarte at de ikke trodde klimaendringene var menneskeskapt. 32,1 prosent svarte at de trodde de er det.

En studie fra 2013 viste samtidig at bare 63 prosent av amerikanerne tror at den globale oppvarmingen er reell i det hele tatt, og at 49 prosent av amerikanerne mener at den globale oppvarmingen – dersom den altså foregår – er forårsaket hovedsakelig av menneskelig aktivitet. 30 prosent mener at den primært er forårsaket av naturlige årsaker.

Ingen kulturell konsensus

Det finnes altså en vitenskaplig konsensus, men det finnes ikke en sosial konsensus, det finnes ikke en

kulturell konsensus, og det finnes ikke en politisk konsensus, en av de to sentrale kandidatene i det amerikanske presidentvalget, Donald Trump, tilhører dem som ikke tror på det vitenskapen forteller oss. Verre enn det. Han har gjentatte ganger knyttet sin klimaskepsis til rene konspirasjonsteorier. I 2012 skrev han på Twitter at «global oppvarming» er noe kineserne har funnet på for å svekke amerikansk konkurranseevne. I 2013 skrev han at «global oppvarming» er en «komplett bløff». Beviset? Han var i Los Angeles. Det var kaldt der. I 2014 skrev han at det hele er et påfunn for å kunne øke skattene.

Man kan selvsagt le, og peke på at Trump også har betvilt at Barack Obama i det hele er amerikanskfødt, eller på en røys av andre påstander han har kommet med uten at de har et fnugg av faktagrunnlag bak seg. Men Trumps klimatilv (eller det vil si: han *tviler* ikke det minste, han er skråsikker på at det hele er en bløff) er et symptom på noe større. Den er den synlige delen av et isfjell. Dette handler ikke om vitenskap. Det handler om kultur.

Dette er også utgangspunktet for den amerikanske forskeren Andrew J. Hoffmans bok *How Culture Shapes*

the Climate Change Debate, utgitt på Stanford University Press i fjor. Hoffman viser i denne sammenheng til sosialpsykologen Jonathan Haidt, som sier: «Vi tror kanskje at vi oppfører oss som vitenskapsmenn når vi analyserer data og modeller, men ofte oppfører vi oss istedenfor som advokater, vi bruker fornuften vår for å nå et forutbestemt mål, et mål som er emosjonelt påvirket av våre ideologiske posisjoner og våre kulturelt motiverte ståsteder». Eller – slik Hoffman selv sammenfatter det: vi tar i bruk ideologiske filtre som er påvirket av hva vi tror på, og det er igjen i stor grad påvirket av gruppene vi tilhører. Vi påvirkes av gruppeverdier. Dette er selvsagt ingenlunde spesielt for de som tviler på klimaendringene. Vi gjør det alle sammen. Vi legger større vekt på argumenter og bevis som bekrefter det vi tror på i utgangspunktet. Vi har lettere for å høre på eksperter som oppfattes å tilhøre vår egen gruppe, og lettere for å avvise informasjon fra dem som representerer andre grupper. Fakta blir mindre viktige.

Hoffman nevner selv et annet eksempel, et eksempel det kan være

verdt for oss i miljøbevegelsen å dvelle over, nemlig genmanipulering. Han påpeker at det er bred vitenskapelig enighet om at GM-mat er trygg å spise, og at vitenskapsselskaper også har understreket dette. Likevel er det uenighet om dette, og her er den amerikanske (og den norske) trenden motsatt av hvordan den ser ut i klimaspørsmålet: det er på venstresiden (og i miljøbevegelsen) man er mest skeptisk til de vitenskapelige konklusjonene.

Genteknologi knytter seg selvsagt til en lang rekke spørsmål, også utover hvorvidt mat fremstilt ved hjelp av genmanipulerte planter, er trygg. Ifølge Hoffman har de to sakskompleksene likevel det til felles at de knytter seg opp mot andre spørsmål, spørsmål som knytter seg til verdensbildene våre: «Stoler du på at markedet kan løse sosiale problemer? Stoler du på at store multinasjonale selskaper gjør det som er best for samfunnet? Stoler du på ny teknologi, og på dem som utvikler den? Stoler du på myndighetene og på deres evne til å sjonglere ulike interesser på en rettferdig måte? Sosiale filtre guider oss til svar på disse spørsmålene».

Og som regel gjør de det uten at vi i det hele bruker tid på å sette oss inn i vitenskapen. Å leve i et moderne samfunn betyr ofte at vi ikke har mulighet til å gjøre nettopp det. Også mange av oss som – med rette – er overbeviste om at klimaendringene er reelle og menneskeskapte har ikke egentlig all verdens greie på vitenskapen bak. Vi er påvirket av våre omgivelser. Vi er påvirket av hvem vi velger å stole på.

Klimaskeptikere er ofte preget av hvem de velger å *ikke* stole på. Hoffman peker på fire nivåer av mistillit: Mistillit til budbringeren (altså for eksempel til oss miljøvernere, men også til forskere

og til politikere), mistillit til prosessen bak budskapet (er klimaforskernes konklusjoner styrt mer av vennskap og kjennskap enn av vitenskap, er FN-apparatet bak klimapanelet egentlig til å stole på, kan vitenskapen egentlig konkludere om noe så kompleks som klima, er tallmaterialet egentlig riktig?), mistillit til budskapet (kan vi virkelig stå ovenfor en så stor utfordring, kan dette virkelig komme til å påvirke oss i hverdagen?) og mistillit til løsningene som foreslås (enda mer avgifter? Dette ligner på *diktatur*! Norge kommer til å bli som Nord-Korea!). Den miljøaktivisten eller miljøengasjerte samfunnsdebatten som aldri har møtt på noe av denne mistilliten – også her på hjemmebane i Norge – må gjerne rekke opp hånden. Dersom du sitter med hånden oppe nå, vil jeg bli grundig overrasket.

Veier videre

Dette gapet mellom tillit og mistillit handler ikke om hva vitenskapen faktisk sier. Nylig så jeg et innslag fra en australsk TV-debatt, der klimaendringene ble diskutert. I panelet satt blant andre den høyrepopulistiske politiker Malcolm Roberts, som representerer partiet One Nation, og den britiske fysikeren Brian Cox. Roberts er klimaskeptiker. På programmet la han frem sin skepsis og viste til en angivelig pause «i den såkalte globale oppvarmingen», samtidig som han trakk i tvil henvisninger til konsensus og gav uttrykk for at konsensus ikke var basert på empiriske data. Roberts ble høvlet over av Cox, som viste frem en graf over global temperaturutvikling. Roberts mente dataene i grafen hadde blitt manipulert av NASA (i seg selv en referanse til faktiske, og vitenskapelig funderte, justering av gammelt tallmateriale). Cox latterliggjorde ham til stor applaus.

Vi legger større vekt på argumenter og bevis som bekrefter det vi tror på i utgangspunktet.

Men boken gjorde massivt inntrykk, og fanget tidsånden på en annen måte enn tidligere advarsler om DDT hadde gjort, blant annet fordi Carson formidlet kompleks vitenskap på en måte som var tilgjengelig, forståelig og ubehagelig konkret.

Flere av mine facebookvenner delte klippet, og lo godt av Roberts. Bare noen få av mine facebookvenner la merke til at Cox fremstod som noe nær klisjeen på en arrogant og nedlatende vitenskapsmann, mens Roberts faktisk refererte til et sentralt vitenskapelig ideal: det er empiriske data som veier tyngst, ikke konsensus. Jeg lo av Roberts jeg også. Cox traff sitt publikum da han latterliggjorde klimaskeptikeren, og fikk ros både på Twitter og i ulike media. Men Roberts traff også sitt publikum.

Ytterpunktene i klimadebattene, skriver Hoffman, snakker ulike språk. Den

ene siden, vår side, snakker om løsninger på grunnlag av en vitenskapelig debatt de ser på som avsluttet. Den andre siden snakker om trusler mot friheten, om vitenskapelig manipulering og om grunner til manglende tillit. De to sidene snakker ikke til hverandre, men forbi hverandre. Hoffman mener det finnes tre mulige løsninger på det problemet.

Den første er den optimistiske. Dersom det dukker opp ny og banebrytende energiteknologi som gjør at vi kan kutte forurensningen på en billig og troverdig måte, raskt, og uten særlige omkostninger for hvordan vi

lever våre liv, ja, så ville kulturkampen være over. Noen vil også hevde at dette er den eneste veien fremover, fordi vi er godt vant med den høye levestandarden fossilenergi har bidratt til å gi oss. Vi trenger altså teknologiutvikling. Og vi trenger mye av den.

I miljøbevegelsen vil imidlertid de fleste mene at det ikke er nok. En mer pessimistisk tilnærming til kulturkampen er at den ganske enkelt må vinnes. Problemene står imidlertid i kø: i en slik kulturkamp vil man se polarisering og man vil se rene karikaturer av motstanderne. Dessuten

'Silent Spring' Is Now Noisy Summer

Pesticides Industry Up in Arms Over a New Book

By JOHN M. LEE

The \$300,000,000 pesticides industry has been highly irritated by a quiet woman author whose previous works on science have been praised for the beauty and precision of the writing.

The author is Rachel Carson, whose "The Sea Around Us" and "The Edge of the Sea" were best sellers in 1951 and 1955. Miss Carson, trained as a marine biologist, wrote gracefully of sea and shore life.

In her latest work, however, Miss Carson is not so gentle,

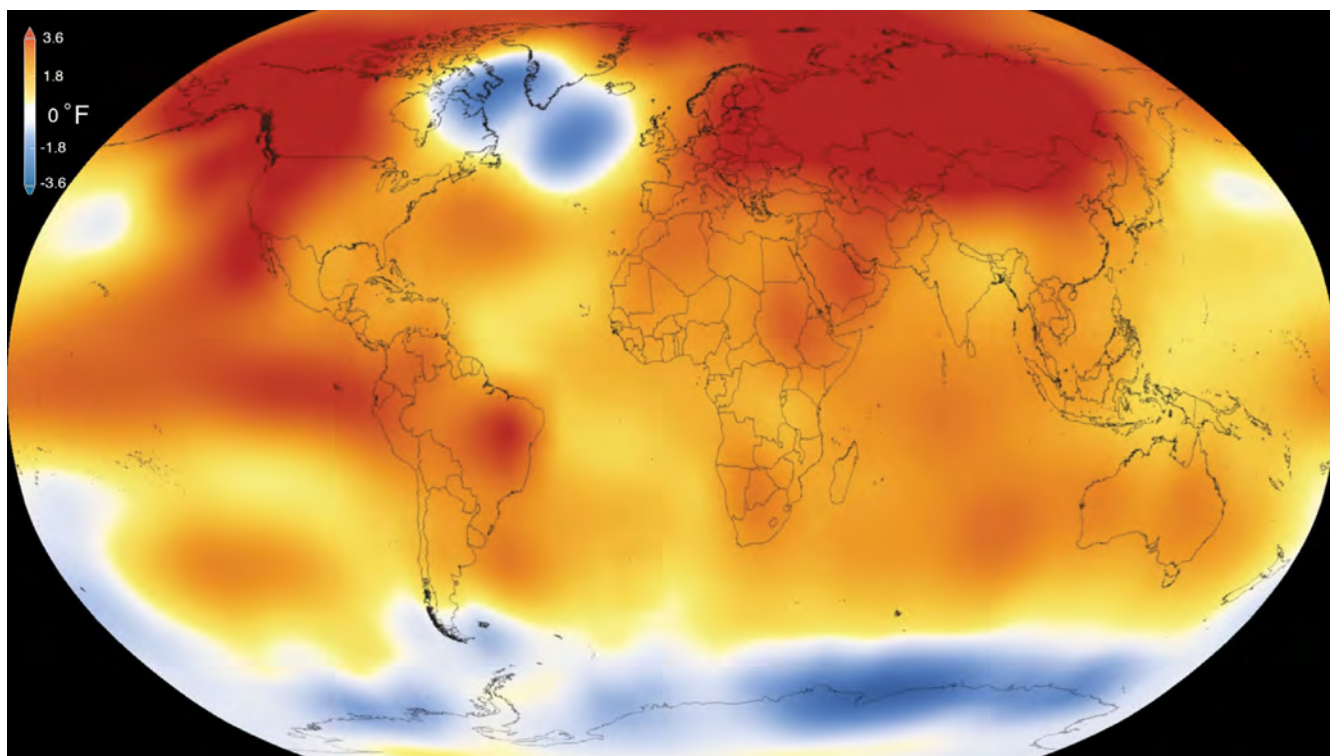
Rachel Carson Stirs Conflict—Producers Are Crying 'Foul'

fending the use of their products. Meetings have been held in Washington and New York. Statements are being drafted and counter-attacks plotted.

A drowsy midsummer has suddenly been enlivened by the greatest uproar in the pesticides industry since the cranberry scare of 1959.

Miss Carson's new book is entitled "Silent Spring." The title is derived from an idealized situation in which Miss Carson envisions an imaginary town where chemical pollution has silenced "the voices of spring."

Rachel Carson, forfatter av *Den tause våren*, endret den amerikanske debatten. Men også hun ble først kastet inn i en kulturkrig. Her en faksimile fra *New York Times*.

Vitenskapen er klar: den globale oppvarmingen er reell. Og menneskeskapt. Her et NASA-kart som illustrerer hvordan 2015 var det varmeste året noen gang registrert. Kartet er fargelagt etter temperaturforskjell sammenlignet med «normalen» 1951-80. Illustrasjon: NASA.

har klimaskeptikerne dessverre et godt kort på hånden: miljøbevegelsen har forskerne på laget, men vi må føre bevis både for at vitenskapen er riktig og for at tiltakene vi foreslår er de rette, skeptikerne trenger bare å så tvil.

Den tredje mulige veien er å bygge konsensus. Men lar det seg overhodet gjøre? Å gjennomføre en politikk som tar klimaendringene på alvor kan jo sees på som en trussel ovenfor både tunge økonomiske interesser og ovenfor ideologiske interesser. Se bare på rabalderet som oppstod når en *liten* flyseteavgift med få praktiske konsekvenser ble innført. Tenk deg rabalderet ved innføring av en flyseteavgift som faktisk monner. Den vil true distriktinteresser, særlig i nord-Norge. Den vil true næringslivsinteresser. Den vil – slik den også vil være ment – føre til at vanlige mennesker må legge om sine liv, en gøy shoppingtur til London en helg vil ikke lenger være like tilgjengelig, å ta barna med på besøk til besteforeldrene i en annen del av

landet er kanskje ikke noe man lenger har råd til å gjøre like ofte. Jeg ser for meg kommentarfeltkrigen, allerede. Forandring synes vanskelig.

Men Hoffman minner oss eksempler på at miljøargumenter faktisk har vunnet frem, og forandring faktisk har skjedd. Et av eksemplene hans er knyttet til Rachel Carsons bok *Den tausende våren*, først utgitt i 1962, og en av miljøbevegelsens klassikere. Carsons spesifikke målskive var plantevernmidlet DDT, mens hun mer generelt gikk til angrep på menneskelig arroganse. Boken startet en polarisert debatt, og Monsanto – som den gangen var en av produsentene av DDT – produserte sågar en parodi på Carsons innledende kapittel, kalt *The Desolate Year*, en parodi som beskrev en liten by plaget av kolera og malaria og ute av stand til å produsere nok, grunnet mangel på plantevernmidler. Men boken gjorde massivt inntrykk, og fanget tidsånden på en annen måte enn tidligere advarsler om DDT hadde gjort, blant annet fordi Carson formidlet

kompleks vitenskap på en måte som var tilgjengelig, forståelig og ubehagelig konkret.

Her kan det være verdt med et sidespor til Norge. En av Rachel Carsons lesere var nemlig redaktøren av en merkelig liten avis, utgitt fra et småbruk i Heggedal i Asker. Han skulle flere ganger ta opp spørsmål knyttet til bruk av plantevernmidler i avisen. Det var bare et av natur- og miljøspørsmålene som opptok den kommende stortingspolitikeren, som også var harmdirrende kritisk til store vannkraftutbygginger og som hadde et brennende engasjement for dyrevelferd. Hans navn var Anders Lange, og senere stiftet han det som etter hans bortgang ble Fremskrittspartiet. I blant kunne man jo ønske at Fremskrittspartiet fant tilbake til noe av arven sin, selv om de gjerne kan fortsette å overse Langes støtte til apartheidregimet og glødende tro på utenomjordiske besøk. Samtidig er imidlertid Lange et dårlig eksempel på det Hoffman velger å etterlyse,

nemlig en språkføring som ikke er polariserende, fordømmende eller nedlatende.

Hvordan endre kulturkampen?

Som nevnt over handler klimaskepsis ofte om grunnleggende mistillit, mistillit til budbringeren, mistillit til prosessen bak budskapet, mistillit til selve budskapet og mistillit til løsningene. Som svar på dette trenger vi å anerkjenne at budbringeren er like viktig som selve budskapet, altså trengs flere aktører på banen, inkludert for eksempel næringsdrivende og religiøse institusjoner.

Vi må også være mer opptatt av å få frem prosessen som leder til kunnskap om klimaendringene, og vi må unngå å gå til ytterpunktene, *worst case*-scenarioene. For å ta et eksempel fra populærkulturen: «The Day After Tomorrow» var godt egnet til å selge kinobilletter, men egentlig lite egnet til å skape nytt engasjement for klimasaken. En katastrofefilm som dette står i motstrid til vår naturlige tendens til å se på verden som ryddig og stabil. Det er det som gjør den spennende, til liks med andre katastrofefilmer.

Hoffmans kanskje viktigste poeng er imidlertid at vi må velge budskap som er personlig tilgjengelige. Grafer og tabeller kan gi innsikt i utfordringene vi står ovenfor, men de gir oss egentlig ikke et grunnlag for å handle. Klimaendringene fremstår gjerne som fjerne. Hoffman viser til en studie som viser at en tredjedel av respondentene ser på problemet som både geografisk fjerne, og som sosialt fjerne, som noe som ikke vil ramme mennesker som dem selv. Mange ser også på klimaendringene som et problem som først vil ramme i en fjern fremtid.

Det alene holder imidlertid ikke. Miljøbevegelsen må også presentere løsninger som fremstår som ønskelige for mange. «Dessverre har mange av miljøbevegelsens appeller lagt vekt på det negative», skriver Hoffmann, «[...] på tilbakeholdenhet, på det som må forsakes, til og med på 'synd'». Istedenfor, mener han, må løsningene presenteres innenfor felles idealer og tradisjoner, «understreke amerikansk

«The Day After Tomorrow» var godt egnet til å selge kinobilletter, men egentlig lite egnet til å skape nytt engasjement for klimasaken.

know-how» (et punkt det knappast er vanskelig å overføre til Norge) og «vår evne til nyskaping», med fokus på endringer som allerede er i ferd med å skje, i byer, blant vanlige borgere, i næringslivet. «De må baseres på en fremtid som er optimist og attraktiv, og som omfatter meningsfylte liv, sikkerhet, fremgang og lykke for oss selv, våre barn og menneskeheten som sådan». En slik visjon må også bygge broer mellom venstre- og høyresiden, og kunne appellere både til – i det amerikanske tilfellet – «liberale» og «konservative», det må være en balanse mellom nødvendige reguleringer og tillit til og støtte til det frie markedet. Klimakampens verdikonservative side må vises frem, vi må *forandre for å bevare*.

Da kan det vitenskapelige konsensus vokse til å bli en sosial konsensus, og den sosiale konsensusen også føre til handling. Den gode nyheten er at det faktisk har skjedd før.

Fra vitenskapelig konsensus til sosial konsensus

Det handler om tobakk. Hoffman viser til at forskningen på sammenhengen mellom sigarettøyking og lungekreft (for alvor) startet sent på 1940-tallet. Innen 1956 hadde man et rikt datamateriale som pekte på en sammenheng. I 1964 anbefalte den amerikanske helsedirektøren å innføre regelverk for tobakksrøyking, for å beskytte folkehelsen. Omtrent samme utvikling så man i Norge, professor Rune Ottosen sammenfatter utviklingen i Tidsskrift for Den norske lægeforening slik: 1: 1948 – 1954. Oppvåkning om helsefaren ved tobakksrøyking. 2. 1954–1958: Dokumentasjon og begynnende mobilisering av antiroykekampanjer.

3: 1959–1963: Ny dokumentasjon – kampanjer og opplysningarbeide.

4: 1964–1969: Helsemyndigheter og politikere mobiliseres – ambivalens om virkemidler.

Tolv dager etter den amerikanske helsedirektørens anbefaling kom den norske helsedirektøren Karl Evangs redegjørelse «Sigarettøyking og helse», der det ble fremhevet et sikkert årsaksforhold mellom sigarettøyking og lungekreft, og også hyppigere forekomst av andre sykdommer.

Kulturkrigen tok lenger tid. Det dreide seg om økonomiske interesser, selvsagt, men også om ideologi og om politisk kultur: Var det nå riktig av Staten å gjøre så store inngrep i enkeltmenneskets frihet. I 1973 kom røykeloven. Først i 2003 kom forbudet mot røyking på serveringssteder, en lov som ble innført med betydelige motstemmer i norsk opinion. I dag skal man lete for å finne politikere som ønsker å oppheve den, og man skal lete lenge og vel for å finne noen som fornekte sammenhengen mellom sigaretter og lungekreft. Grunnen til det er ikke primært ny kunnskap. Grunnen er kulturell endring. Og – la oss ikke glemme det – politisk mot.

Til liks med diskusjonene om regelverk for å begrense skadene tobakksrøyking påfører enkeltmennesker og samfunn er ikke klimakampen en kamp om vitenskap. Det er en kulturkamp. Slik bør den også utkjempes.

Øyvind Strømmen er redaktør for Naturvest. Han er også aktiv i Miljøpartiet De Grønne, og representerer partiet på fylkestinget i Hordaland.

**Indre Hordaland
Miljøverk**

Tlf: 56 52 99 00
Faks: 56 52 99 01
E-post: ihm@ihm.no
www.ihm.no

**Ta vare på naturen
- Hugs kjeldesortering!**

Foto: Svein Ulvund

**Miljøgifter finst
i meir enn du trur.
Hugs å sortere riktig.**

sortere.no

NGIR
ngir.no

*"den gode hageeigar dyrkar
ikkje i første rekkje blomar
- han dyrkar jord"*

Med heimekompostering får du jamn forsyning av god hagejord. I tillegg gjev vi deg avslag på det årlege renovasjonsgebyret.

Les meir om heimekompostering og korleis du både kan spare pengar og få betre hagejord på **www.fjellvar.as**.

FJELLVAR
VATN AVLØP RENOVASJON

Tlf: 56 31 59 30
postboks@fjellvar.as

prøvekjøre no

Naturvernforbundet

Prøv elsykkel i en uke!

Bestill på provekjore.no. Medlemmer i Naturvernforbundet prøvekjører gratis. Kontakt provekjore@naturvernforbundet.no for å motta verdikode.

skyss.no

Orange/et | Foto: Fred Jonny

Reis miljøvennleg!

Bruk buss eller Bybanen og bidra til eit betre miljø. Last ned reiseplanleggaren eller gå inn på **skyss.no** for å planlegge reisa.

Spar miljøet - reis kollektivt! God tur!

skyss

**Lurer du på
hvor du skal kaste
lyspæren?**

Sorteringsguiden
på mobil og nett
forteller deg hvor

815 33 030 | bir.no
facebook.com/BIRrenovasjon

**Det
nytter**

BIR

Mye moro på Miljøagentcamp!

Overnatting i lavvo, taubane og fuglemerking var noen av aktivitetene på miljøagentcamp på Herdla.

TEKST

RASMUS NORDSTED

Siste helgen i mai arrangerte Miljøagentene for første gang en regionsamling for miljøagenter på Vestlandet. Målet for leiren var å lære mer om hva man kan gjøre som miljøagent, bli kjent med andre miljøinteresserte barn og oppleve spennende aktiviteter. For mange av barna var dette første gang de skulle sove ute i lavvo.

Lek og læring

For at helgen skulle passe for alle hadde Miljøagentene lagt opp et bredt program, med alt fra eksterne foredragsholdere til enkle bli kjent-leker. De mer rutinerte miljøagentene engasjerte de andre ved å presentere Barnas Klimapanel, som er et klimapanel

sammensatt av barn fra hele landet, snakke om hva man kan gjøre som spesialagent og holde foredrag om plastsøppel i havet.

Spennende aktiviteter

Natursti, taubane og redesignverksted var blant de morsomste aktivitetene som alle kunne delta på. Taubanen var litt skummel for noen, men barna oppmuntret hverandre og det endte likevel med at alle slengte seg utfor. Den mest populære aktiviteten var imidlertid fuglemerking. Deltakerne fikk være med på å hente fugler som var fanget i nettet, og se på mens de ble målt, merket og sluppet fri igjen. De som ville fikk holde fugler og være med på å slippe dem løs.

Fuglesafari

Det ble også tid til fuglesafari. Herdla er et fugleparadis, med over 230 registrerte arter. Med ekte fuglekikkerter og med hjelp av kyndige fugleeksperter lærte barna om utrydningstruede fugler. De fikk selv være med å registrere artene de kunne se i kikkertene. Siste post på programmet var åpning av fuglehagen på Herdla. Der fikk miljøagentene være med å plante vekster som skal gi mat til fuglene, og være med på dueslepp.

Alt i alt var miljøagentcampen en veldig spennende opplevelse for både nye og litt mer erfarne miljøagenter. Det var også en fin opptakt til den nasjonale landsleiren som finner sted i september.

Taubane og fuglemerking var bare noen av de spennende aktivitetene på Miljøagentcamp. Foto: Hege Torghatten

Miljøagentene har startet en panteaksjon for alle lokallag i hele landet.

Panteaksjon for skolebarn på Haiti

Fornøyde miljøagenter på Askøy har samlet flasker til inntekt for skolebarn på Haiti. Foto: Hege Torghatten

I juni samlet Miljøagentene på Askøy seg for å sjekke panteautomater. De så på hvor rent det var rundt automaten, om det var muligheter for å vaske hender, og om det var mulig å kaste glassflasker til gjenvinning i nærheten av panteautomaten. På forhånd hadde de vært rundt i området og samlet flasker til panting, og med felles innsats kom pantebeløpet fort opp i flere hundre kroner. Men hva skulle pengene brukes til?

Det er ikke bare på Askøy at pantepenger samles inn. I hele sommer og frem til midten av september har barn fra hele landet samlet pantepenger til et felles formål. Disse pengene har Miljøagentene bestemt at skal gå til Redd Barnas skoleprosjekt på Haiti.

Viktig prosjekt

Ved nasjonalparken Park Macaya på Haiti bor det mange barn. Mange av barna går ikke på skole og av de som går på skolen er det flere som ikke lærer å lese og skrive godt. Parken er viktig for menneskene som bor der, for de bruker den til å leve av. Men gjennom historien har det blitt hugget mange trær på Haiti, og det gjør livet litt vanskeligere for menneskene som bor der. Haiti er nemlig veldig utsatt for naturkatastrofer og klimaendringer, og uten trær klarer ikke jorda å holde på vannet som kommer når det regner kraftig og faren for både flom og jordras øker.

Redd Barna jobber på 27 skoler i og rundt Park Macaya for at barn skal få gå på skolen. På skolen skal barna lære om klimaforandringer, og

Miljøpris til Miljøagentene

Naturvernforbundet på Askøy deler hvert år ut en miljøvernpris til personer, lag eller bedrifter som har utmerket seg i arbeidet for klima og miljøsaker.

I år gikk prisen til Miljøagentene på Askøy! I begrunnelsen ble det fremhevet at de i en årrekke har ryddet stranden på Herdla, og for innsatsen med å sette fokus på kommunens manglende kildesorteringsordning i kommunale bygg.

Barna i Miljøagentene på Askøy ble svært overrasket og glade for oppmerksomheten. Det var leder Fredrik Birkeland som tok i mot prisen, og styremedlem Jarl Erik Torghatten Halvorsen holdt takketale.

Redd Barna støtter skolene så de vet hva de skal gjøre dersom det kommer en naturkatastrofe. I tillegg skal alle skolene lage miljøklubber for barn, slik som Miljøagentene, for barna har mange viktige tanker og gode ideer om hvordan parken kan brukes og beskyttes!

Alle kan bidra

Dette er et prosjekt Miljøagentene er stolte av å støtte. Og hvis du selv ser noen miljøagenter på jakt etter flasker, er det veldig fint om du bidrar med litt pant. Da vet du at går pengene til et godt formål!

Tenk miljø – brems forbruket!

Sunnhordland Interkommunale Miljøverk IKS | Svartasmoget, N-5419 Fitjar | Telefon: 53 45 78 50
Telefaks: 53 45 78 60 | E-post: sim@sim.as | www.sim.as

KURT HAMRE
INGENIØR & ENTREPRENØRFORRETNING
Tilstandsveier 120 • Postboks 7 Fana, 5059 Bergen - Norway

KRANUTLEIE - CONTAINERSERVICE - GJENVINNING

tlf. 55 91 60 00 fax 55 91 71 77
e-post: kurt@kurthamre.com

Avfallsløsning med fokus på miljø

I samarbeid med Retura hjelper BIR Bedrift din virksomhet med å sikre sin miljøinnsats.

Kontakt oss på:
55 27 70 50

Vi kan tilby:

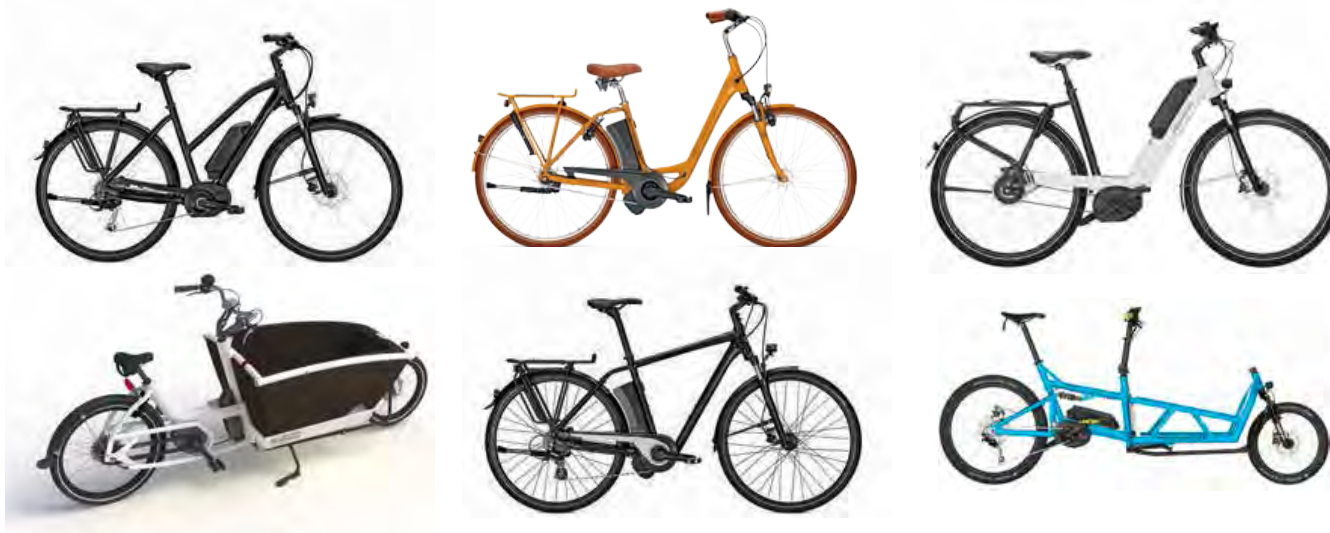
- Rådgivning
- Henting av papp, plast, næringselektro m.m.
- utleie av container for privat og næring
- Skreddersydde løsninger

RETURA®

BIR BEDRIFT

2017 modeller er snart på plass i butikken

Du finner oss i Kanalveien 107. Butikken rommer 1300 kvm og inneholder et rikholdig utvalg i sykler og utstyr. Her finner du også verkstedet, som kan tilby rask og rimelig reparasjon og service på din sykkel. Våre åpningstider gjør det enkelt for deg å komme inn på et tidspunkt som passer i en travel hverdag. Vi har meget gode parkeringsmuligheter. Velkommen til oss!

Sykelbutikken AS
Kanalveien 107
5068 Bergen

Butikk og verksted:
Mandag-Fredag: 10-18
Torsdag: 10-20 Lørdag: 10-16

NATURLIG SVEIS

Floke er den urbane, trendy og miljøvennlige frisøren!
Vi ønsker å gi deg en opplevelse av kvalitet, velvære og ro.

Floke på Voss Skulegata 9 56 51 03 05	Floke i Bergen Skostredet 1A 55 56 06 00	Floke i Åsane Åsamyrane 271 55 18 64 87	Floke Strandebarm Tangeråshagen 1 90 29 55 72
---	--	---	---

Leser av NaturVest?
Nyregistrerte kunder får **-30%** på klipp.
Gjelder t.o.m desember 2016.

Last ned vår timebestillingsapp.

Følg oss på Facebook og Instagram.

METALLCO

BERGEN

 VI KJØPER ALLE TYPER METALLER, SKRAPJERN OG KABELAVFALL	 STØRRE KVANTA HENTES
 VI UTFØRER DEMONTERING	 VI UTPLASSERER CONTAINERE

Metalco Bergen AS
Damsgårdsveien 95/97 5058 Bergen
Tlf. 55 34 17 70 - bergen@metalco.com

Askøy energi

Lokal strøm – like billig, bare nærmere
Bestill billig strøm på www.askoykraft.no
e-post: kraftsalg@askoy-energi.no
Tlf. 56 15 19 33

Gjervinning

Tett på

Vi leverer container til deg når du trenger det. Og henter den igjen når du vil. Raskt og rimelig.

Huskeliste:
-Rydder garasjen
-Klipper busken
-Kasser skap i kjeller
-Rydder loftet

**BESTILL
CONTAINER!!!**
Tlf. 55 34 92 00

www.franzefoss.no Gjengen og gjengen og gjengen...

ET HAV AV SØPPEL

Hvert år dør over én million sjøfugl og 100.000 sjøpattedyr på grunn av plastavfall i havet. I vinter- og påskeferien kan du se og lære mer om dette gjennom utstillingen «Et hav av søppel» som åpner fredag 12. februar.

Åpent alle dager kl 10 –16, torsdag kl 10-18.

AKVARIET
I BERGEN

Akvariet.no

B-BLAD

retur: Naturvernforbundet Hordaland
co/ Medlemsregisteret
Naturvernforbundet
Mariboesgt. 8, 0103 OSLO

ETTERSENDES IKKE VED VARIG ADRESSEENDRING, MEN SENDES TILBAKE TIL AVSENDER MED OPPLYSNINGER OM DEN NYE ADRESSEN

Naturvernkalenderen 2016

Oversikt over noen natur- og miljørelaterte arrangement framover.
Følg med på www.naturvernforbundet.no/hordaland for mer informasjon.

Bli aktiv!

Les om hvordan du kan engasjere deg: bit.ly/aktiv-1914

Faggrupper i Naturvernforbundet Hordaland:

- Klima og transportgruppen
- Naturmangfoldsgruppen
- Bygg- og energigruppen

Lokallagene jobber med natur, miljø og klimasaker i sine nærmiljø. I Hordaland har vi lokallag på Askøy, i Bergen, Kvam, Kvinnherad, Nordhordland og på Voss.

Du kan også bidra med din kompetanse i NaturVest eller i kampanjearbeidet.

Andre aktive grupper:

- Miljøagentene
- Natur og ungdom
- Naturvernstudentene

OKTOBER

Naturlig onsdag: Hva er grønn industri?

ONSDAG 5. OKTOBER 19:00

LITTERATURHUSET I BERGEN

Lær om Det Naturliga Stegets vitenskaplige konsensusdefinisjon av bærekraft, og hør spennende innlegg om grønn industri.

NOVEMBER

Naturlig onsdag: Har vi glemt biologien i all teknologien?

ONSDAG 2. NOVEMBER 19:00

LITTERATURHUSET I BERGEN

For mange er det en vel bevart hemmelighet at trær, skogbunn og myrer fanger opp og lagrer enorme mengder CO2.

DESEMBER

Naturlig onsdag: Miljø og etikk

ONSDAG 7. DESEMBER 19:00

LITTERATURHUSET I BERGEN

Førjulsfest for frivillige i

Naturvernforbundet Hordaland

FREDAG 9. DESEMBER 19:30 STED

ANNONSERES

Naturlig onsdag

Er du alltid opptatt på onsdager? Du kan allikevel få med deg møtene *Naturlig onsdag* på YouTube-kanalen vår. Følg oss også på Facebook og Instagram.

Gode, grønne Hordaland

Arbeid med visjonen

MANDAG 3. OKTOBER 17:30

MANDAG 7. NOVEMBER 17:30

MANDAG 5. DESEMBER 17:30

DET GRØNNE LOFTET, BRYGGEN

Nye deltakere i visjonsguppen må avtale opplæring i forkant av møtet. Ta kontakt: hordaland@naturvernforbundet.no.

Tips til saker sendes til:
naturvest@naturvernforbundet.no